

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, доцента, доцента кафедри смарт-економіки

Шацької Зорини Ярославівни

на дисертаційну роботу Петрівського Олексія Олеговича

на тему: «Економічна інтеграція банків та фінтех-компаній в Україні»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота присвячена розробленню теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо економічної інтеграції банків та фінтех-компаній в Україні.

Стрімкий розвиток цифрових технологій спричиняє кардинальні зміни у всіх секторах економіки, в тому числі і в банківському секторі. Цифровізація фінансових послуг і грошей відкрила нові можливості для надання більш інклюзивних і ефективних фінансових послуг, спричинивши формування нової індустрії фінтех. Індустрія фінтех швидко змінює ландшафт банківського сектору та стирає межі між традиційним банком і фінансовими компаніями, стимулюючи розвиток онлайн послуг, наприклад електронну комерцію, криптовалютні операції та інші, що стало поштовхом до створення фінтех-компаній. Разом з тим, ефективність та швидкість застосування цифрових фінансових технологій посилило конкурентну боротьбу між банками і фінансовими компаніями в цифровому суспільстві, змушуючи банки використовувати нові рішення та технології, щоб конкурувати з фінтех-компаніями за клієнтів. На сучасному етапі банківська діяльність в умовах розвитку фінтех-сектору потребує розробки нових бізнес-моделей, що базуються на використанні фінансових інновацій та технологій, а також співпраці з фінтех-компаніями, які вже їх активно використовують. За таких умов, розробка та впровадження нових форм, моделей, методів інтеграції банків та фінтех-компаній в Україні набуває особливої актуальності і потребує подальших досліджень.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темами «Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в постпандемічному суспільстві» (державний реєстраційний номер 0120U114581) та «Цифрова економіка як передумова структурних, інтеграційних трансформацій вітчизняних бізнес-процесів в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0119U103116).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави зробити висновок, що сформовані автором наукові положення, висновки та рекомендації є достовірними і обґрунтованими.

Дисертаційна робота має логічну побудову, її автор комплексно підійшов до постановки проблеми, формулювання задач, обрав вірні методи та прийоми дослідження.

Дослідження базуються на сучасній методологічній базі, яку складають фундаментальні положення з економіки, фінансів та інновацій, а також наукові доробки вітчизняних та закордонних учених, фахові наукові статті, монографії, тощо.

Достовірність наукових результатів та обґрунтованість наведених автором висновків зумовлена вірно обраними методами наукового пізнання, зокрема в дисертаційній роботі використано наступні методи: узагальнення та наукової абстракції; аналізу і синтезу; емпіричні методи наукового пізнання; методи порівняльного, факторного, статистичного, економічного аналізу; методи Дельфі та SWOT-аналізу, експертні методи; систематизації, композиції та декомпозиції, моделювання; наукового прогнозування та планування; графічні. Основу роботи становить екосистемний підхід, який використано автором для побудови інтеграційної моделі банківської екосистеми України.

Обґрунтованість наукових пропозицій автора, а також висновків і розроблених рекомендацій підтверджується їх апробацією на 6 міжнародних

конференціях, 1 міжнародному симпозіумі та 1 всеукраїнській науково-практичній конференції, науковими публікаціями.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків. Загальний обсяг роботи становить 197 сторінок, з них основного тексту – 167 сторінок. Матеріали дисертації містять 16 таблиць та 50 рисунків. Список використаних джерел із 183 найменувань розміщено на 19 сторінках, додатки – на 11 сторінках.

У роботі проведено поглиблене дослідження сучасних процесів в економіці і фінансах з позиції формування екосистеми – фінансової, банківської, небанківської, фінансових технологій (фінтех). Визначено, що фінансова екосистема – це сукупність учасників фінансового ринку та інших сторін, які взаємодіють між собою одночасно на умовах співробітництва та конкуренції з метою створення та надання фінансових продуктів і послуг. Узагальнено учасників фінансової екосистеми, які об'єднано у чотири групи: провайдери фінансових послуг; інфраструктура та технології; регуляція та контроль; експертиза. Охарактеризовано ключових гравців та учасників фінансової екосистеми.

Визначена роль фінансових технологій в економічному розвитку банків, до яких віднесено такі сучасні технології, як: технології у сфері платежів, інвестиційної діяльності банків та ринків капіталу, особистих фінансів, інституційних фінансів, страхування, регулятивних технологій, централізованих та децентралізованих фінансів, кредитування. Узагальнено основні напрями розвитку фінтех: фінанси і інвестиції; фінансові операції та управління ризиками; платежі та інфраструктура; безпека даних та монетизація; клієнтський інтерфейс.

Охарактеризовано інтеграційні процеси в банківській системі України, які досліджено на міжнародному, регіональному та національному рівнях. Доведено, що створення банківської екосистеми може відбуватися за двома варіантами: побудова нішевої екосистеми та побудова загальної екосистеми. Автором вірно наголошено, що можливості та ефективність застосування

фінансових технологій є основою конкуренції банків і фінансових компаній у цифровому суспільстві.

У роботі проаналізовано світові та національні тенденції розвитку фінтех-компаній за період 2019-2022 р.р. Доведено, що в Україні найбільше послуг фінтех-компанії надають у сфері здійснення грошових платежів та переказів, споживчого кредитування, впровадження нових технологій та поліпшення інфраструктури фінансового ринку. Узагальнено основні технології, що використовуються вітчизняними фінтех-компаніями, до яких віднесено: API, хмарні сервіси, штучний інтелект, переказ коштів, роботизована автоматизація процесів, біометрика, чат-боти, блокчейн. Доведено, що розвиток галузі фінтех значно вплинув на трансформацію структури ринку фінансових послуг і стимулює банки до адаптації у нових реаліях, зміни бізнес-стратегій та посилення уваги до цифрового сегменту.

Здійснено дослідження позитивних практик колаборації банків і фінтех-компаній за кордоном на прикладі банку «M-Peso» (Кенія); «WeChat Wallet» та «Alipay» (КНР); «mBank» (Польща). З'ясовано, що «Monobank» є першим прикладом інтеграції банку та фінтех-компанії в Україні.

Надана оцінка економічної діяльності банків України в контексті фінтех-рішень та інтеграції, результати проведення якої свідчать про прогнозоване посилення конкуренції з традиційними банками, в першу чергу, на ринку платежів і кредитування. Доведено, що сучасні національні банківські системи розвиваються у площині формування безготівкової економіки, яка ґрунтується на фінансових технологіях. Визначено позитивну динаміку розвитку фінтех-ринку в Україні, яка цілком відповідає світовому тренду та дозволяє вітчизняним компаніям інтегруватись до глобального ринку фінтех. Доведено, що в Україні є значний потенціал зростання диджиталізованих фінансових послуг та формування безготівкової економіки, що позитивно впливатиме на процес економічної інтеграції банків та фінтех-компаній.

У роботі визначено переваги та недоліки, можливості та загрози економічної інтеграції банків і фінтех-компаній в Україні, які проаналізовано за

методом SWOT-аналізу. Для визначення набору характеристик, переваг, недоліків, можливостей і загроз використано метод Дельфі. Автором зроблено вірний висновок, що взаємопідсилюючий, симбіотичний розвиток банку і компаній фінансової екосистеми в напрямі підвищення конкурентоспроможності означає, що учасники екосистеми можуть використовувати переваги для компенсації недоліків інших учасників.

Теоретичне узагальнення та аналіз сучасного стану розвитку банківської системи України в контексті формування фінтех індустрії дали можливість автору розробити когнітивну модель інтеграції банків та фінтех-компаній, визначити потенціал інтеграції банків та фінтех-компаній. Автором сформовано можливі напрями надання фінтех-послуг банками самостійно або в колаборації з фінтех-компаніям. Доведено, що економічну вигоду від інтеграції банків та фінтех-компаній отримують усі учасники: споживачі фінансових послуг, бізнес, держава, банки та фінтех-компанії

Наукову цінність становлять пропозиції автора щодо формування інтеграційної моделі банківської екосистеми, основою якої є економічна інтеграція між банком, платіжною фінтех-компанією, кредитною фінтех-компанією, системою збирання та аналізу даних про клієнтів банківської екосистеми (фінтех-аналітики Big data), що дозволить підвищити економічну ефективність та конкурентоспроможність діяльності банків за рахунок надання фінтех-послуг та відповідного зростання комісійних доходів, доходів від посередницьких операцій та розширення клієнтської бази із забезпеченням якісного, безпечного та цифровізованого обслуговування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо економічної інтеграції банків та фінтех-компаній в Україні, зокрема:

уперше:

- розроблено інтеграційну модель банківської екосистеми, основою якої є економічна інтеграція банків та фінтех-компаній на трьох рівнях: перший – банк, ядро моделі, що надає традиційні банківські послуги, послуги

цифрового, відкритого банкінгу та інші фінтех-послуги; другий – кредитні, платіжні фінтех-компанії та фінтех-аналітики Big Data, що діють у колаборації з банками, на договірних (партнерських) засадах та на умовах аутсорсингу; третій – глобальні і міжнародні банківські та фінтех-інституції. Впровадження моделі дозволить підвищити конкурентоспроможність банків та ефективність їх економічної діяльності й рентабельності за рахунок надання фінтех-послуг та відповідного зростання комісійних доходів, доходів від посередницьких операцій та розширення клієнтської бази із забезпеченням якісного, безпечного та цифровізованого обслуговування.

удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат економічної науки, що дозволило сформуванню поняття інтеграційної банківської екосистеми як системи, що взаємопов'язує фінансові установи, фінтех-компанії, регуляторні інституції, споживачів банківських і фінансових послуг, об'єднаних навколо банку, та функціонує на основі цифрових технологій та платформ, усталених правил і норм в інтегрованому глобальному просторі;

– теоретико-методичні положення щодо використання екосистемного підходу як прогресивного теоретичного напрямку та засобу практичної реалізації економічних відносин в умовах становлення цифрової економіки та динамічного впровадження фінансових технологій, що дає можливість створювати, масштабувати, обслуговувати та управляти системами для підтримання їх цілісності, структурованості, функцій та цінностей на основі взаємодії, інтеграції і колаборації банків та фінтех-компаній;

– прикладні механізми надання фінансових послуг, формування клієнтоорієнтовної продуктової пропозиції, формату і каналу комунікацій та роботи з клієнтами, що сприяє досягненню високих стандартів якості й реалізації корпоративних цінностей банку з урахуванням воєнного стану в Україні та умов дистанційного цифрового обслуговування споживачів банківських і фінансових послуг;

– науково-прикладні підходи до визначення економічної вигоди від

інтеграції банків та фінтех-компаній для споживачів фінансових послуг, бізнесу, держави, банків та фінтех-компаній, на основі яких визначено ефективність такої інтеграції: а) для споживачів – професіоналізм персоналу, довіра до банків, якість надання послуг, скорочення трансакційних витрат; б) для банків та фінтех-компаній – масштабування і капіталізація, зростання прибутку, нарощування клієнтської бази, диверсифікація фінансових послуг, скорочення трансакційних витрат; в) для держави – економічний ефект: зростання ВВП, фінансової стійкості, стабільності і безпеки; соціальний ефект: зростання зайнятості в галузі, задоволення потреб споживачів; цифровий ефект: формування безготівкової економіки, зростання диджиталізованих фінансових послуг;

дістало подальшого розвитку:

– методичні підходи до надання банками якісних, безпечних і доступних фінансових послуг в інтересах споживачів на засадах підвищення їх фінансової грамотності, удосконалення операцій з використанням платіжних карток, які на відміну від існуючих, спрямовані на зростання безготівкової економіки за рахунок розвитку електронної комерції, впровадження цифрової валюти та фінтех-рішень у банківську діяльність;

– оцінювання конкурентних переваг, недоліків та чинників впливу на інтеграційні процеси на ринку фінансових послуг, що полягає у застосуванні когнітивного моделювання для визначення чинників та імпульсів до інтеграції банків та фінтех-компаній. Це дозволило, на основі виявлення керуючих чинників (економіко-політичне становище, інфляція, регулювання й нагляд, диджиталізація фінансового сектору) та чинників-індикаторів (капіталізація банків, асортимент фінансових послуг, безготівкові розрахунки, кваліфікованість персоналу, фінтех-рішення, довіра клієнтів, клієнтська база), визначити імпульси впливу керуючих чинників на досягнення цільового стану банківської екосистеми;

– обґрунтування перспективних напрямів діяльності банків та фінтех-компаній на інтеграційній основі у сфері споживчого кредитування, платежів та

переказів, обслуговування бізнесу, банківського ритейлу, управління рахунками, що дозволяє диверсифікувати, підвищити кількісні і якісні показники надання диджиталізованих фінансових послуг з використанням цифрових застосунків і платформ, мобільних сервісів, блокчейн, великих даних, інтерфейсів та штучного інтелекту.

Практичне значення результатів дослідження. Рекомендації автора використані у практичній діяльності:

ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК», що дало змогу удосконалити механізми надання фінансових послуг, формування клієнтоорієнтовної продуктової пропозиції, формату і каналу комунікацій та роботи з клієнтами на основі високих стандартів якості й корпоративних цінностей банку з урахуванням воєнного стану та умов дистанційного обслуговування фізичних осіб України.

ТОВ «Незалежна група макроекономічного аналізу та прогнозування «Огляд економіки України» – прийнято участь у розробці стратегії розвитку банків і фінансових компаній в умовах трансформації фінансового ринку в частині формування моделі інтеграції банків та фінансових компаній на ринку фінансових послуг, що дозволить забезпечити його довгостроковий розвиток, а також сприятиме підвищенню фінансової стійкості банківського сектору країни.

«Української асоціації фінтех та інноваційних компаній», що лягло в основу розробки заходів, які спрямовані на стимулювання інновацій на фінансовому ринку, формування якісних і доступних фінансових послуг в інтересах споживачів на засадах підвищення їх фінансової грамотності, удосконалення операцій з використанням платіжних карток та формування імперативів безготівкової економіки.

Основні теоретичні результати й науково-практичні рекомендації автора впроваджено в освітній процес Київського національного університету технологій та дизайну при викладанні дисциплін «Економіка для бізнесу», «Макро-, мікроекономіка».

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. За результатами дослідження опубліковано 17 наукових праць, з них: одна стаття – у виданні, що входить до наукометричної бази WoS, чотири статті – у фахових виданнях з економіки, вісім публікацій – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, чотири публікації, які додатково відображають результати дослідження. Загальний обсяг публікацій, який належить автору, становить 3,5 друк. арк.

Наукові публікації відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дотримання норм академічної доброчесності. За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності. У процесі роботи над дисертацією Петрівський О.О. дотримувався академічної доброчесності та норм законодавства про авторське право, порушень яких, як і академічного плагіату, не виявлено. У дисертації наявні посилання на відповідні джерела, зазначені у списку використаних джерел, визначено особистий внесок автора в опублікованих у співавторстві працях.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу, вважаємо за доцільне висвітлити наступні зауваження та дискусійні положення.

1. На с. 57 роботи автор робить висновок, що «повне витіснення банків фінтех-компаніями мало ймовірно, оскільки держава ліцензує банківську діяльність з метою забезпечення економічної стабільності країни, контролю за фінансовими операціями, регулювання фінансового ринку тощо». Але не розглядає цю ситуацію з іншого боку, чи може банк інтегрувати або поглинути всі фінтех-компанії в регіоні, перетворившись на монополіста фінансового ринку. Тобто зайняти монополіне або домінуюче становище, яке, згідно з

Законом України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» № 21 від 1992 р. «дасть йому можливість самостійно або разом з іншими суб'єктами господарювання обмежувати конкуренцію на ринку певного товару».

2. У роботі не встановлено межі економічної інтеграції банків та фінтех-компаній. Це інтеграція: один банк та одна фінтех-компанія або один банк та декілька фінтех-компаній, або декілька банків та одна фінтех-компанія. Яким чином це вплине на ефективність їх економічної інтеграції?

3. У розділі 2 п. 2.1 автором здійснено аналіз світових та національних тенденцій розвитку фінтех-компаній за період 2019-2022 р.р. Дослідження мало б вищу репрезентативність через додатковий компаративний аналіз діяльності закордонних та вітчизняних фінтех-компаній за кількістю фінтех-компаній в Україні та провідних країнах світу, напрямками їх діяльності, рівнем використання нових технологічних рішень.

4. При узагальненні оцінок експертів щодо можливостей інтеграції банків та фінтех-компаній (табл. 3.2. стор. 130) не враховано всі виокремлені за результатами SWOT-аналізу (рис. 3.1. стор. 126) можливості інтеграції банків та фінтех-компаній, а саме використання інтегрованого підходу управління ризиками.

5. У роботі не обґрунтовано рішень щодо удосконалення діючого законодавства України в сфері банківської діяльності внаслідок економічної інтеграції банків та фінтех-компаній в контексті розвитку світової фінтех-індустрії.

Вказані вище зауваження та дискусійні положення не перешкоджають загальній позитивній оцінці роботи.

Загальні висновки та оцінка дисертації. Дисертаційна робота на тему «Економічна інтеграція банків та фінтех-компаній в Україні» є самостійною та завершеною працею, має наукову новизну та практичне значення. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 051 «Економіка».

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота

відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Петрівський Олексій Олегович, автор дисертаційної роботи на тему «Економічна інтеграція банків та фінтех-компаній в Україні», заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

доктор економічних наук,
доцент, доцент кафедри
смарт-економіки
Київського національного
університету технологій та дизайну

Зорина ШАЦЬКА

Підпис Шацька З.
засвідчую
Зав. КАНЦ 

